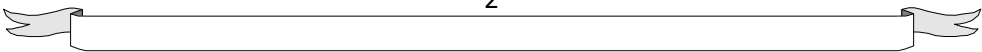
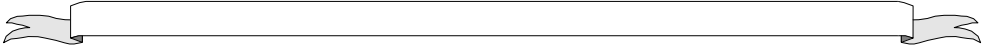

**Ντχάμμα
(η Διδασκαλία του Βούδα)
και
Μη-δυναδικότητα**

του
Μπίκκχου Μπόντχι
(Bhikkhu Bodhi)

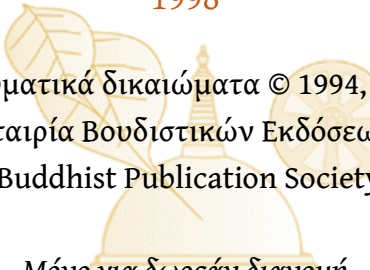

Ντχάμμα
(η Διδασκαλία του Βούδα)
και
Μη-δυναδικότητα

του
Μπίκκχου Μπόντχι
(Bhikkhu Bodhi)

1998

Πνευματικά δικαιώματα © 1994, 1995
Εταιρία Βουδιστικών Εκδόσεων
(Buddhist Publication Society)

Μόνο για δωρεάν διανομή

Τίτλος του αγγλικού: *Dhamma and Non-duality*
Μετάφραση: *Bhikkhu Nyānadassana* (Ιωάννης Τσέλιος),
Ντεκίλα-Μαρία Ψυρροπούλου

❧ Περιεχόμενα ❧

	σελ.
Μέρος 1ο: Μη-Διαδικότητα.....	5
Μέρος 2ο: η Ευγενής Διδασκαλία	13
Σχετικά με τον Συγγραφέα	19

Μέρος 1ο

Μη-Δυαδικότητα

Ενα από τα πιο δύσκολα ζητήματα που αντιμετωπίζει ο Βουδισμός Τεραβάδα (*Theravāda*) τα τελευταία χρόνια είναι η συνάντηση μεταξύ του κλασσικού διορατικού διαλογισμού βιπάσσανα (*vipassana*) της Τεραβάδα και των «μη-δυαδικών» (μονιστικών) διαλογιστικών παραδόσεων που εκπροσωπούνται καλύτερα από την Αντβάϊτα Βεδάντα (*Advaita Vedanta*)¹ και τον Βουδισμό Μαχαγιάνα (*Mahāyana*). Οι αντιδράσεις σε αυτή τη συνάντηση έχουν επεκταθεί στα άκρα, κυμαινόμενες από τη σφοδρή αντιπαράθεση μέχρι τις προσπάθειες για σύνθεση και υβριδισμό. Παρόλο που το παρόν σύγγραμμα δεν μπορεί να προσποιηθεί ότι διαφωτίζει όλα τα περίπλοκα και λεπτά προβλήματα που εμπλέκονται σε αυτόν τον ενίοτε ζωηρό διάλογο, ελπίζω ότι ίσως συνεισφέρει λίγες σπίθες φωτός από μια προοπτική προσανατολισμένη στον Κανόνα Πάλι της Τεραβάδα.²

¹ ΣτΜ: Η Αντβάϊτα Βεδάντα είναι ίσως η πιο γνωστή από όλες τις σχολές της βεδαντικής φιλοσοφίας των Ινδουιστών. Η Αντβάϊτα Βεδάντα διδάσκει τη ριζική μη-δυαδική θεώρηση, τη μία και αδιαίρετη Έσχατη Πραγματικότητα ότι δεν υπάρχει τελικά καμιά διάκριση ανάμεσα στο Απόλυτο (Βράχμαν ή Ανώτατη Ψυχή) και στη σχετική πραγματικότητα (ή ατομική ψυχή). Αντβάϊτα μεταφράζεται μερικές φορές και ως «μη δυϊσμός» ή «μη δυϊστική φιλοσοφία», που βασικά είναι ένα είδος μονισμού ή ενισμού. Από τους μεγαλύτερους σύγχρονους δασκάλους της Αντβάϊτα είναι ο Ράμανα Μαχάρσι, ο Νισαργκαντάτα Μαχαράτζ, ο Σουάμι Βιβεκανάντα και άλλοι.

² ΣτΜ: Η Τεραβάδα είναι η αρχαιότερη και ορθόδοξη σχολή Βουδισμού που δέχεται μόνο τις διδασκαλίες του ιστορικού Βούδα Γκόταμα ως αυθεντικές, τις οποίες διατηρεί στον Κανόνα Πάλι. Σε επιστημονικό επίπεδο έχει απο-

Η πρώτη μου εισαγωγική παρατήρηση θα ήταν να επιμείνω ότι ένα σύστημα διαλογιστικής πρακτικής δεν αποτελεί μια αυτοτελή εξάσκηση. Κάθε αυθεντικό σύστημα πνευματικής πρακτικής βρίσκεται πάντα ενσωματωμένο μέσα σε ένα εννοιολογικό πλαίσιο που καθορίζει τα προβλήματα που η πρακτική προορίζεται να λύσει και το στόχο προς τον οποίο κατευθύνεται. Επομένως, η συγχώνευση τεχνικών που βασίζονται σε ασύμβατες δομές είναι γεμάτη κινδύνους. Παρόλο που τέτοιες συγχωνεύσεις μπορεί να κατευνάσουν μια προτίμηση για πειραματισμό ή εκλεκτικισμό, φαίνεται πιθανό ότι η μακροπρόθεσμη επίδρασή τους θα είναι να δημιουργήσουν μια συγκεκριμένη «γνωστική ασυμφωνία» που θα αντηχεί στα βαθύτερα επίπεδα της ψυχοσύνθεσης και θα προκαλέσει ακόμη μεγαλύτερη σύγχυση.

Η δεύτερη παρατήρησή μου θα ήταν να επισημάνω απλώς ότι οι μη-δυναδικές πνευματικές παραδόσεις απέχουν πολύ από το να είναι συνεπείς μεταξύ τους, αλλά περιλαμβάνουν, μάλλον, μια μεγάλη ποικιλία απόψεων που είναι βαθύτατα διαφορετικές και αναπόφευκτα χρωματισμένες από τα ευρύτερα εννοιολογικά περιγράμματα των φιλοσοφιών που τις περικλείουν.

Για τη Βεδάντα (*Vedanta*), μη-δυναδικότητα (*advaita*) σημαίνει η απουσία μιας υπέρτατης διάκρισης μεταξύ του Άτμαν (*Ātman*), του εσώτατου εαυτού, και του Βράχμαν (*Brahman*), της θεϊκής πραγματικότητας, που είναι η θεμελιώδης βάση ή το υπόβαθρο του κόσμου. Από την άποψη της ύψιστης συνειδητοποίησης, υπάρχει μόνο μια υπέρτατη πραγματικότητα—η οποία είναι ταυτόχρονα το Άτμαν και το Βράχμαν—και ο στόχος της πνευματικής αναζήτησης είναι να γνωρίσουμε ότι ο αληθινός εαυτός κάποιου, το Άτμαν, είναι η διαχρονική

δειχθεί η αυθεντικότητα του Κανόνα Πάλι από αρχαιολόγους, ιστορικούς μελετητές και λόγιους.

πραγματικότητα, η οποία είναι Ύπαρξη (Σατ, Sat), Επίγνωση (Τσιτ, Cit), Ευδαιμονία (Άναντα, Ānanda).

Εφόσον όλες οι σχολές του Βουδισμού απορρίπτουν την ιδέα του Άτμαν, καμιά δεν μπορεί να δεχτεί τη μη-δυναδικότητα της Βεδάντα. Από την προοπτική της παράδοσης της Τεραβάδα, κάθε αναζήτηση για την ανακάλυψη της εαυτότητας, είτε ως ενός μόνιμου ατομικού εαυτού είτε ως ενός απόλυτου συμπαντικού εαυτού, θα πρέπει να απορριφθεί ως μια αυταπάτη, ένα μεταφυσικό σφάλμα που προξενείται από την αποτυχία να κατανοηθεί σωστά η φύση της συγκεκριμένης εμπειρίας.

Σύμφωνα με τις Ομιλίες (Σούττες) του Βούδα στον Κανόνα Πάλι, το ατομικό ον είναι απλώς μια σύνθετη ενότητα των πέντε συναθροισμάτων του νου και της ύλης, τα οποία όλα φέρουν τη σφραγίδα των τριών χαρακτηριστικών της ύπαρξης: της παροδικότητας, της ταλαιπωρίας και του μη-εαυτού. Κάθε ισχυρισμός εαυτότητας σε σχέση με αυτή τη συγκρότηση παροδικών, συνθηκοκρατημένων φαινομένων είναι μια περίπτωση της «ιδέας μιας προσωπικότητας», της «ταύτισης με έναν εαυτό» (*sakkāyadiṭṭhi*), του πιο βασικού δεσμού που δένει τα όντα στον κύκλο των επαναγεννήσεων (*σανσάρα-samsāra*).

Η επίτευξη της απελευθέρωσης για τον Βουδισμό δεν πραγματοποιείται με τη συνειδητοποίηση ενός αληθινού εαυτού ή απόλυτου «Εγώ», αλλά μέσω της διάλυσης ακόμη και της λεπτότερης αίσθησης της εαυτότητας σε σχέση με τα πέντε συναθροίσματα, «της κατάργησης όλων των κατασκευασμάτων του «εγώ» (*ahaṃ-kāra*), των κατασκευασμάτων του «δικό μου» (*mamaṃ-kāra*), και των υποκείμενων τάσεων για έπαρση ή αλαζονεία (*māna*)».

Οι σχολές της Μαχαγιάνα, παρά τις μεγάλες διαφορές τους, συγκλίνουν στην υποστήριξη μιας θέσης που, από την άποψη

της Τεραβάδα, αγγίζει τα όρια του εξωφρενικού. Αυτός είναι ο ισχυρισμός ότι δεν υπάρχει υπέρτατη διαφορά μεταξύ της Σανσάρα και του Νιρβάνα (Νιμπάνα), της νοητικής μίανσης (*kilesa*) και της αγνότητας (*visuddhi*), της άγνοιας (*avijja*) και της φώτισης (*bodhi*).

Για τη Μαχαγιάνα, η φώτιση που η βουδιστική οδός έχει σχεδιαστεί να αφυπνίσει, συνίσταται ακριβώς στην πραγμάτωση αυτής της μη-δυναδικής προοπτικής. Η εγκυρότητα των συμβατικών δυναδικοτήτων (*dvaitatā*) απορρίπτεται επειδή η υπέρτατη φύση (*svabhāva*) όλων των φαινομένων είναι η κενότητα (*sunyatā*), δηλαδή η έλλειψη κάθε ουσιαστικής ή εγγενούς πραγματικότητας και φύσης (= *niḥsvabhāva*) και, επομένως, όλα τα ποικιλόμορφα, προφανώς αντίθετα φαινόμενα που παίρνει ως δεδομένο η επικρατούσα βουδιστική διδασχή, τελικά συμπίπτουν στη κενότητα τους: «Όλα τα ντχάρμα (φαινόμενα) έχουν μία φύση, η οποία είναι η μη-φύση (*niḥsvabhāva*)».

Η διδασκαλία του Βούδα (Ντχάμμα-*Dhamma*), όπως απαντάται στον Κανόνα Πάλι, δεν εγκρίνει μια φιλοσοφία της μη-δυναδικότητας οποιασδήποτε μορφής, ούτε, θα πρόσθετα, μπορεί να βρεθεί μια μη-δυναδική προοπτική που να παραμένει υπονοούμενη στις ομιλίες του Βούδα. Ταυτόχρονα, ωστόσο, δεν θα ισχυρισθώ ότι οι Ομιλίες (Σούττες) στον Κανόνα Πάλι προτείνουν την δυναδικότητα, θέτοντας τη δυναδικότητα ως μια μεταφυσική υπόθεση που στοχεύει στη διανοητική συγκατάθεση. Θα χαρακτηρίζα την πρόθεση του Βούδα στον Κανόνα ως κυρίως πραγματιστική παρά υποθετική, αν και θα το προσδιόριζα αυτό επίσης λέγοντας ότι αυτός ο πραγματισμός³ δεν λειτουργεί σε ένα φιλοσοφικό κενό, αλλά έχει τη βάση του

³ ΣτΜ: Πραγματισμός (*pragmatism*) σημαίνει εδώ την τάση να βλέπει κανείς την πραγματικότητα όπως ακριβώς είναι, χωρίς συναισθηματισμούς και εξιδανικεύσεις, και να δρα αναλόγως.

στη φύση της πραγματικότητας όπως ο Βούδας τη συνειδητοποίησε διεισδυτικά κατά τη φώτισή του.

Σε αντίθεση με τα μη-δυναμικά συστήματα, η προσέγγιση του Βούδα δεν στοχεύει στην ανακάλυψη μιας ενοποιητικής αρχής πίσω ή κάτω από την εμπειρία μας του κόσμου. Αντ' αυτού, παίρνει ως αφετηρία και πλαίσιο της το συγκεκριμένο πραγματικό γεγονός της ζωντανής εμπειρίας, με όλη την έντονη περιπλοκή των αντιθέσεων και των εντάσεων της, μέσα στην οποία επιχειρεί να διαγνώσει το κεντρικό πρόβλημα στον πυρήνα της ανθρώπινης ύπαρξης και να προσφέρει έναν τρόπο για τη λύση του. Συνεπώς ο πολιτικός αστέρας της βουδιστικής οδού δεν είναι μια τελική ενότητα (*ekattā*) αλλά η εξάλειψη της υπαρξιακής δυστυχίας και ταλαιπωρίας (*dukkha*), η οποία επιφέρει την επίλυση του υπαρξιακού διλήμματος στο πιο θεμελιώδες του επίπεδο.

Όταν ερευνούμε την εμπειρία μας ακριβώς όπως παρουσιάζεται αυτή καθαυτή, διαπιστώνουμε ότι εμποτίζεται από μια σειρά κρίσιμα σημαντικών δυναμικοτήτων με βαθιές επιπτώσεις στην πνευματική αναζήτηση. Η διδασκαλία του Βούδα, όπως καταγράφεται στις Σούττες Πάλι, επιθέτει την προσοχή μας ακλόνητα σε αυτές τις δυναμικότητες και αντιμετωπίζει την αναγνώρισή τους ως την απαραίτητη βάση για κάθε ειλικρινή αναζήτηση της απελευθερωτικής σοφίας. Είναι ακριβώς αυτές οι αντιθέσεις—του καλού και του κακού, της δυστυχίας και της ευτυχίας, της σοφίας και της άγνοιας—που καθιστούν την αναζήτηση της φώτισης και της απελευθέρωσης τόσο ζωτικής σημασίας μέλημα.

Στην κορυφή των αντίθετων ζευγών βρίσκεται η δυναμικότητα του συνθηκοκρατημένου και του Μη-Συνθηκοκρατημένου: η Σανσάρα ως ο κύκλος της επαναλαμβανόμενης γέννησης και του θανάτου, όπου όλα είναι παροδικά, υπόκεινται σε αλλα-

γές, είναι επιρρεπή στη δυστυχία, και το Νιμπάνα (Νιρβάνα) ως η κατάσταση της τελικής απελευθέρωσης, το αγέννητο, το αγέραστο και το αθάνατο.

Παρόλο που το Νιμπάνα, ακόμη και στα πρώιμα κείμενα του Κανόνα Πάλι, περιγράφεται σαφώς ως μια υπέρτατη πραγματικότητα και όχι απλώς ως μια ηθική ή ψυχολογική κατάσταση, δεν υπάρχει ούτε το παραμικρό υπονοούμενο ότι αυτή η πραγματικότητα είναι μεταφυσικά αξεχώριστη σε κάποιο βαθύ επίπεδο από το εμφανές αντίθετό της, τη Σανσάρα.

Αντίθετα, το επανειλημμένο δίδαγμα του Βούδα είναι ότι η Σανσάρα είναι το βασίλειο της δυστυχίας που κυβερνιέται από την απληστία, το μίσος και την αυταπάτη, όπου έχουμε χύσει δάκρυα περισσότερα από τα νερά του ωκεανού, ενώ το Νιμπάνα είναι η μη αναστρέψιμη απελευθέρωση από τη Σανσάρα, που πρέπει να επιτευχθεί με τη συντριβή της απληστίας, του μίσους και της αυταπάτης, και με την παραίτηση από κάθε συνθηκοκρατημένη ύπαρξη.

Έτσι, η Τεραβάδα καθιστά την αντίθεση της Σανσάρα και του Νιμπάνα ως την αφετηρία ολόκληρης της αναζήτησης για την απελευθέρωση. Επιπλέον, αντιμετωπίζει αυτή την αντίθεση ως καθοριστική για τον τελικό στόχο, ο οποίος είναι ακριβώς η υπέρβαση της Σανσάρα και η επίτευξη της απελευθέρωσης στο Νιμπάνα.

Εκεί όπου η Τεραβάδα διαφέρει σημαντικά από τις σχολές της Μαχαγιάνα, οι οποίες ξεκινούν επίσης με τη δυαδικότητα της Σανσάρα και του Νιρβάνα, είναι στην άρνησή της να θεωρήσει αυτήν την πόλωση ως ένα απλό προπαρασκευαστικό δίδαγμα προσαρμοσμένο για όσους έχουν αμβλείες νοητικές ικανότητες, το οποίο τελικά πρέπει να αντικατασταθεί από κάποια υψηλότερη συνειδητοποίηση της μη-δυαδικότητας. Από την άποψη των Σούττα στον Κανόνα Πάλι, ακόμη και για τον

Βούδα και τους Άραχαντ (Άξιους), η δυστυχία και η παύση της, η Σαμσάρα και το Νιμπάνα, παραμένουν διακριτές.

Πνευματικοί αναζητητές που εξακολουθούν να διερευνούν τις διαφορετικές διαλογιστικές παραδόσεις συνήθως υποθέτουν ότι η υψηλότερη πνευματική διδασκαλία πρέπει να είναι εκείνη που θέτει μια μεταφυσική ενότητα (*ekattā*) ως το φιλοσοφικό θεμέλιο και τον τελικό στόχο της αναζήτησης για τη φώτιση. Λαμβάνοντας την υπόθεση αυτή ως αξιωματική, μπορούν στη συνέχεια να συμπεράνουν ότι η βουδιστική διδασκαλία του Κανόνα Πάλι, με την επιμονή της στη νηφάλια αξιολόγηση των δυαδικότητων, είναι ελλιπής ή προσωρινή, και χρειάζεται την ολοκλήρωση από μια μη-δυαδική συνειδητοποίηση. Για όσους έχουν μια τέτοια κλίση, η διάλυση των δυαδικότητων σε μια τελική ενότητα θα φαίνεται πάντα βαθύτερη και πληρέστερη.

Ωστόσο, είναι ακριβώς αυτήν την υπόθεση που θα αμφισβητούσα. Θα ισχυριζόμουν, αναφερόμενος στην αρχική διδασκαλία του ίδιου του Βούδα, ότι η βαθύτητα και η πληρότητα δεν χρειάζεται να αποκτηθούν με τίμημα την διάλυση των διακρίσεων, ότι μπορούν να επιτευχθούν στο υψηλότερο επίπεδο, διατηρώντας ανέπαφες τις δυαδικότητες και την ποικιλομορφία που είναι τόσο ολοφάνερές στον ώριμο στοχασμό για τον κόσμο. Θα πρόσθετα, εξάλλου, ότι η διδασκαλία που επιμένει στην αναγνώριση των πραγματικών δυαδικότητων όπως είναι (υπάρχουν), τελικά είναι πιο ικανοποιητική. Ο λόγος που είναι πιο ικανοποιητική, παρά την άρνηση της λαχτάρας του νου για μια ολοκληρωμένη ενότητα, είναι επειδή λαμβάνει υπόψη έναν άλλο παράγοντα που υπερέχει σε σπουδαιότητα έναντι της αναζήτησης για ενότητα. Αυτό το «κάτι άλλο» είναι η ανάγκη να παραμείνουμε προσγειωμένοι στην πραγματικότητα.

Εκεί που νομίζω ότι η διδασκαλία του Βούδα, όπως διατηρείται στην παράδοση της Τεραβάδα, ξεπερνά όλες τις άλλες προσπάθειες επίλυσης των πνευματικών διλημάτων της ανθρωπότητας είναι η επίμονη άρνησή της να θυσιάσει την πραγματικότητα για την ενότητα. Η Διδασκαλία του Βούδα δεν μας στρέφει προς ένα απόλυτο που εμπερικλείει τα πάντα, στο οποίο οι εντάσεις της καθημερινής ύπαρξης διαλύονται σε μια μεταφυσική ενότητα (*ekattā*) ή σε μια ανεξιχνίαστη κενότητα (*suññatā*). Μας στρέφει, μάλλον, προς την πραγματικότητα ως την τελική σφαίρα κατανόησης, προς τα πράγματα όπως πραγματικά είναι (*yathābhūta*).

Πάνω απ' όλα, μας στρέφει προς τις Τέσσερις Ευγενείς Αλήθειες της υπαρξιακής δυστυχίας, την προέλευσή της, την παύση της και την οδό προς την παύση της ως την απελευθερωτική διακήρυξη των πραγμάτων όπως πραγματικά είναι. Αυτές οι τέσσερις αλήθειες, δηλώνει ο Βούδας, είναι ευγενείς αλήθειες, και αυτό που τις καθιστά ευγενείς αλήθειες είναι ακριβώς ότι είναι πραγματικές, αλάνθαστες, ανάλλαχτες (*tathā, avitathā, anaññathā*). Είναι η αποτυχία να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα αυτών των αληθειών που μας έκανε να περιπλανηθούμε για τόσο πολύ καιρό στη μακρά πορεία της Σανσάρα. Με το να συνειδητοποιήσει κανείς διεισδυτικά αυτές τις αλήθειες όπως ακριβώς είναι, τότε μπορεί να φτάσει στην αληθινή ολοκλήρωση της πνευματικής αναζήτησης: να τερματίσει την υπαρξιακή δυστυχία.

Μέρος 2ο

Η Ευγενής Διδασκαλία

Σαν συνέχεια του προηγούμενου συγγράμματος, σκοπεύω να συζητήσω τρεις σπουδαιότερους τομείς διαφοράς μεταξύ της Διδασκαλίας του Βούδα, την οποία μπορούμε να αποκαλούμε εδώ ως «Ευγενή Διδασκαλία» (Άρια Ντχάμμα - *Ariya Dhamma*), και των φιλοσοφιών της μη-δυναδικότητας. Οι τομείς αυτοί αντιστοιχούν στις τρεις υποδιαίρεσεις της βουδιστικής οδού—στην αρετή ή ηθική διαγωγή (*sīla*), στην αυτοσυγκέντρωση (*samādhi*) και στη σοφία (*paññā*).

Όσον αφορά την αρετή, η διάκριση μεταξύ των δύο διδασκαλιών δεν είναι άμεσα εμφανής, καθώς και οι δύο επιβεβαιώνουν γενικά τη σπουδαιότητα της ενάρτησης διαγωγής κατά την έναρξη της εκπαίδευσης. Η ουσιώδης διαφορά μεταξύ τους εμφανίζεται, όχι στην αρχή, αλλά μόνο αργότερα, στον τρόπο με τον οποίο αξιολογούν το ρόλο της ηθικής στα προχωρημένα στάδια της οδού.

Για τα μη-δυναδικά συστήματα, όλες οι δυναδικότητες τελικά υπερβαίνονται με τη συνειδητοποίηση της μη-δυναδικής πραγματικότητας, του Απόλυτου ή της θεμελιώδους βάσης. Καθώς το Απόλυτο περιλαμβάνει και υπερβαίνει όλη την ποικιλομορφία, για κάποιον που το έχει συνειδητοποιήσει, οι διακρίσεις μεταξύ καλού και κακού, αρετής και μη αρετής, χάνουν την υπέρτατη ισχύ τους. Τέτοιες διακρίσεις λέγεται ότι ισχύουν μόνο στο συμβατικό επίπεδο και όχι στο επίπεδο της τελικής συνειδητοποίησης· είναι υποχρεωτικές για τον εκπαιδευόμενο, όχι όμως για τον ειδήμονα. Έτσι διαπιστώνουμε ότι στις ιστορικές τους μορφές (ιδιαίτερα στην ινδουιστική και

στη βουδιστική Τάντρα), οι φιλοσοφίες της μη-δυναμικότητας υποστηρίζουν ότι η διαγωγή του φωτισμένου σοφού δεν μπορεί να περιοριστεί από ηθικούς κανόνες. Ο σοφός έχει υπερβεί όλους τις συμβατικές διακρίσεις μεταξύ καλού και κακού. Ενεργεί αυθόρμητα από τη διαίσθηση του για το Υπέρτατο και επομένως δεν δεσμεύεται πλέον από τους κανόνες ηθικής που ισχύουν για όσους εξακολουθούν να αγωνίζονται για τη φώτιση. Η συμπεριφορά του είναι μια ακαθόριστη, ακατανόητη εκκρόη αυτού που αποκαλείται «τρελή σοφία».

Για την «Ευγενή Διδασκαλία» (Άρια Ντχάμμα), η διάκριση ανάμεσα στους δύο τύπους διαγωγής, ηθικής και ανήθικης, είναι ευκρινής και σαφής, και αυτή η διάκριση παραμένει μέχρι την ολοκλήρωση της οδού. Γι' αυτό δηλώνει ο Βούδας: «Η σωματική διαγωγή είναι διπλή, λέω: αυτή που πρέπει να καλλιεργηθεί και εκείνη που δεν πρέπει να καλλιεργηθεί. Και τέτοια διαγωγή είναι (διακριτικά) είτε η μία είτε η άλλη».⁴

Η διαγωγή του ιδανικού Βουδιστή σοφού, του Άραχαντ, ενσωματώνει απαραίτητως τα υψηλότερα πρότυπα ηθικής ακεραιότητας τόσο στο πνεύμα όσο και στο γράμμα, και γι' αυτόν η συμμόρφωση με το γράμμα είναι αυθόρμητη και φυσική. Ο Βούδας λέει ότι ο απελευθερωμένος ζει εγκρατής με βάση τους κανόνες της Διαγωγής (Βίναγια - Vinaya), βλέποντας τον κίνδυνο στα παραμικρά σφάλματα. Δεν μπορεί να διαπράξει εσκεμμένα οποιαδήποτε παραβίαση των ηθικών κανόνων, ούτε θα επιδίωκε ποτέ οποιαδήποτε πορεία δράσης υποκινούμενη από επιθυμία, μίσος, αυταπάτη ή φόβο.

Στον τομέα της πρακτικής του διαλογισμού ή της αυτοσυγκέντρωσης (*samādhi*), βρίσκουμε και πάλι μια εντυπωσιακή διαφορά στην προοπτική μεταξύ των μη μη-δυναμικών συστημάτων και της «Ευγενούς Διδασκαλίας» (Άρια Ντχάμμα). Δεδο-

⁴ Majjhima Nikāya, 114, *Sevitabbāsevitabba-sutta*.

μένου ότι, για τα μη-δυναδικά συστήματα, οι διακρίσεις τελικά δεν είναι πραγματικές, η πρακτική του διαλογισμού δεν προσανατολίζεται σαφώς προς την απομάκρυνση των νοητικών μιάνσεων (*kilesa*) και στην καλλιέργεια ενάρετων νοητικών καταστάσεων. Σε αυτά τα συστήματα, συχνά λέγεται ότι οι νοητικές μιάνσεις (*kilesa*) είναι απλά φαινομενικότητες δίχως εγγενή πραγματικότητα (*nihsavabhāva*), ακόμη και ότι είναι εκδηλώσεις του Απόλυτου. Συνεπώς, η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα πρακτικής για το ξεπέρασμά τους είναι μια άσκηση ματαιότητας, όπως η φυγή από έναν φαντασιώδη δαίμονα: το να επιδιώξει κανείς να εξαλείψει τις νοητικές μιάνσεις σημαίνει να ενισχύσει την ψευδαίσθηση της δυναδικότητας. Τα θέματα διαλογισμού που διατρέχουν τα μη-δυναδικά ρεύματα σκέψης υποδηλώνουν: «ούτε νοητική μίανση ούτε και αγνότητα» «οι νοητικές μιάνσεις είναι στην ουσία ίδιες με την υπερβατική σοφία» «με το πάθος είναι που αφαιρείται το πάθος».

Στην «Ευγενή Διδασκαλία» (Άρια Ντχάμμα), η πρακτική του διαλογισμού εξελίσσεται από την αρχή μέχρι το τέλος ως μια διαδικασία νοητικού εξαγνισμού. Η διαδικασία ξεκινά με την αναγνώριση των κινδύνων στις φαύλες νοητικές καταστάσεις: είναι οι πραγματικές νοητικές μολύνσεις της ύπαρξής μας που πρέπει να αναχαιτισθούν και να εξαλειφθούν. Η ολοκλήρωση επιτυγχάνεται με τον πλήρη αφανισμό των νοητικών μιάνσεων μέσω της καλλιέργειας των καλών και ωφέλιμων αντίδοτών τους. Ολόκληρη η πορεία της πρακτικής απαιτεί την αναγνώριση των διαφορών μεταξύ των σκοτεινών και των φωτεινών ιδιοτήτων του νου και βασίζεται στην προσπάθεια και στην επιμελή άσκηση. Γι' αυτό δηλώνει ο Βούδας: «Δεν ανέχεται (ο διαλογιστής) μια φαύλη σκέψη που έχει εγερθεί, την εγκαταλείπει, την εξαφανίζει, την καταργεί, την εξουδετερώνει».⁵ Επίσης λέει: «Τα πνευματικά εμπόδια (*nīva-*

⁵ Majjhima Nikāya, 2. Sabbāsava-sutta.

raṇa) είναι αιτίες της τύφλωσης, αιτίες της άγνοιας· είναι καταστροφικά για τη σοφία και όχι ευνοϊκά για το Νιμπάνα».⁶ Έτσι, η πρακτική του διαλογισμού εξαγνίζει τον νου από τις διαφθορές του, προετοιμάζοντας το δρόμο για τον αφανισμό των νοητικών διαφθορών (*āsavaṅkhaṇa*).

Τέλος, στον τομέα της σοφίας (*raññā*), η «Ευγενής Διδασκαλία» (*Άρια Ντχάμμα*) και τα μη-δυναμικά συστήματα κινούνται και πάλι προς αντίθετες κατευθύνσεις. Στα μη-δυναμικά συστήματα το καθήκον της σοφίας είναι να διαπεράσει τις ποικιλόμορφες φαινομενικότητες (ή τη φαινομενικότητα της ποικιλομορφίας) προκειμένου να ανακαλύψει την ενοποιητική πραγματικότητα που βρίσκεται πίσω από αυτές. Τα συγκεκριμένα φαινόμενα, στις διακρίσεις τους και στην πολλαπλότητά τους, είναι απλά μια φαινομενικότητα, ενώ η αληθινή πραγματικότητα είναι το «Ένα» (*Eka*): είτε ένα ουσιαστικό Απόλυτο (το Άτμαν, το Βράχμαν, η Θεότητα, κ.λπ.), είτε ένα μεταφυσικό μηδέν (*Sunyaṭā*, η Κενή Φύση του Νου, κ.λπ.). Για τέτοια συστήματα, η απελευθέρωση επέρχεται με την κατάληξη στη θεμελιώδη ενότητα (*ekattā*) όπου τα αντίθετα συγχωνεύονται και οι διακρίσεις εξατμίζονται όπως η δροσιά.

Στην «Ευγενή Διδασκαλία» (*Άρια Ντχάμμα*), η σοφία στοχεύει στο να βλέπει και να γνωρίζει τα πράγματα όπως πραγματικά είναι (*yathābhūta-ñāṇadassana*). Επομένως, για να γνωρίζει τα πράγματα όπως είναι, η σοφία πρέπει να σέβεται τα φαινόμενα στην ακριβή ιδιαιτερότητά τους. Η σοφία αφήνει την ποικιλομορφία και την πολλαπλότητα άθικτη. Αντ' αυτού, επι-

⁶ *Samyutta Nikāya* 46:40, *Nivaraṇa-sutta*. ΣτΜ: Τα πέντε πνευματικά εμπόδια είναι: 1. η φιλήδονη επιθυμία (*kāmacchanda*), 2. η κακοβουλία, το μίσος ή ο θυμός (*vyāpāda*), 3. ο λήθαργος και η νωθρότητα (*thina-middha*), 4. η ανησυχία και η στεναχώρια (*uddhacca-kukkucca*), και 5. η σκεπτικιστική αμφιβολία (*vicikiccha*). Αυτά τα πέντε θεωρούνται ως εμπόδια για κάθε είδους σαφής κατανόησης ή σοφίας και, στην πραγματικότητα, για κάθε είδους προόδου.

διδάσκει να αποκαλύψει τα χαρακτηριστικά των φαινομένων, να αποκτήσει διόραση (*vipassana*) για τις ιδιότητες και τις δομές τους. Κινείται, όχι προς την κατεύθυνση μιας πλήρους ταυτοποίησης με το «Όλο» (*Sarva*), αλλά προς την απεμπλοκή και την αποπροσκόλληση, την απελευθέρωση από το «Όλο». ⁷ Η καλλιέργεια της σοφίας σε καμία περίπτωση δεν «υπονομεύει» τα συγκεκριμένα φαινόμενα με το να τα μειώνει σε φαινομενικότητες, ούτε τα αντιμετωπίζει ως παράθυρα που ανοίγουν σε κάποια θεμελιώδη βάση. Αντ' αυτού, ερευνά και διακρίνει, προκειμένου να κατανοήσει τα πράγματα όπως είναι: «Και τι κατανοεί κανείς όπως πραγματικά είναι; Κάποιος κατανοεί: Τέτοια είναι η υλική μορφή, τέτοια η έγερση και η παρακμή της. Τέτοιο είναι το αίσθημα... η αντίληψη... οι νοητικές λειτουργίες... η συνείδηση, τέτοια η έγερση και η παρακμή τους." «Όταν βλέπει κανείς ότι, «όλες οι δραστηριότητες είναι παροδικές, όλες είναι ταλαιπωρία, όλες είναι μη εαυτός», απομακρύνεται από την υπαρξιακή δυστυχία: αυτή είναι η οδός προς την αγνότητα».

Τα πνευματικά συστήματα χαρακτηρίζονται τόσο από τις αγαπημένες τους παρομοιώσεις όσο και από τις διατυπωμένες δοξασίες τους. Για τα μη-δυναδικά συστήματα, δύο παρομοιώσεις ξεχωρίζουν ως κυρίαρχες. Μία παρομοίωση είναι ο χώρος, ο οποίος ταυτόχρονα τα περιλαμβάνει όλα και τα διαπερνά όλα, αλλά δεν είναι τίποτα συγκεκριμένο καθαυτός· η άλλη είναι ο ωκεανός, ο οποίος παραμένει ο ίδιος κάτω από το μεταβαλλόμενο πλήθος των κυμάτων του.

⁷ ΣΤΜ: Το «Όλο» (που ονομάζεται επίσης το «Ένα», το Απόλυτο, ο Δημιουργός, ο Μέγας, ο Ανώτατος Νους, το Ανώτατο Αγαθό, ο Πατήρ, η Παγκόσμια Μητέρα και το «Ανώνυμο») είναι ένας όρος που υποδηλώνει τις κυριότερες πανθειστικές, πανθεμιστικές, Ερμητικές και άλλες μυστικιστικές, μεταφυσικές ή οντολογικές έννοιες του Μονισμού, του Μονοθεϊσμού, του Μη-Δυϊσμού ή της Μη-Δυναδικότητας σχετικά με την Υπέρτατη Πραγματικότητα, είτε ονομάζονται Μονάδα, Κόσμος, Σύμπαν, Θεός, Θεά, Θεότητα, Βράχμαν, Τάο, κλπ.

Οι παρομοιώσεις που χρησιμοποιούνται στην «Ευγενή Διδασκαλία» (Άρια Ντχάμμα) είναι εξαιρετικά ποικιλόμορφες, αλλά ένα θέμα που συνδέει πολλές από αυτές είναι η οξυγντητα της όρασης—η όραση που διακρίνει το πανόραμα των ορατών μορφών με σαφήνεια και ακρίβεια, την κάθε μια με τη δικιά της ατομικότητα: «Είναι σαν να υπήρχε μια λίμνη σε μια κοιλότητα ενός βουνού, καθαρή, διαυγής, αδιατάρακτη, έτσι ώστε ένας άνθρωπος με καλή όραση που στέκεται στην όχθη, θα μπορούσε να δει κοχύλια, χαλίκια και βότσαλα, καθώς και κοπάδια ψαριών που κολυμπούν και ξεκουράζονται. Θα μπορούσε να σκεφτεί: “Υπάρχει αυτή η λίμνη, καθαρή, διαυγής, αδιατάρακτη, και υπάρχουν αυτά τα κοχύλια, χαλίκια και βότσαλα, καθώς και αυτά τα κοπάδια ψαριών που κολυμπούν και ξεκουράζονται”. Έτσι επίσης ένας μοναχός κατανοεί όπως στην πραγματικότητα είναι: “Αυτή είναι η υπαρξιακή δυστυχία (*dukkha*), αυτή είναι η προέλευση της δυστυχίας, αυτή είναι η παύση της δυστυχίας, αυτή είναι η οδός που οδηγεί στην παύση της δυστυχίας”. Όταν γνωρίζει και βλέπει έτσι, ο νους του απελευθερώνεται από τις νοητικές διαφθορές (*āsava*) και με την απελευθέρωση του νου γνωρίζει ότι είναι απελευθερωμένος».⁸

Αναθεωρήθηκε: Κυρ 3 Οκτωβρίου 1999,
<http://www.accesstoinight.org/lib/bps/news/essay27.html>

⁸ Majjhima Nikāya, 39, *Mahā-Assapura-sutta*.

Σχετικά με τον Συγγραφέα

Ο Μπίκκου Μπόντι (γεννημένος το 1944), είναι Αμερικανός βουδιστής μοναχός της παράδοσης Τεραβάδα. Το 1972 πήρε διδακτορικό στη φιλοσοφία από το Claremont Graduate University. Το 1967, ενώ ήταν ακόμη μεταπτυχιακός φοιτητής, ο Μπόντι χειροτονήθηκε ως δόκιμος μοναχός (*śrāmaṇera*) στη βιετναμέζικη κοινότητα της Μαχαγιάνα. Το 1972 όμως, μετά την αποφοίτησή του, ο Μπόντι ταξίδεψε στη Σρι Λάνκα όπου έλαβε την πλήρη χειροτονία ως μοναχός Τεραβάδα.

Ήταν για πολλά χρόνια ο πρόεδρος και ο αρχισυντάκτης της Εταιρίας Βουδιστικών Εκδόσεων (*Buddhist Publication Society*) και έχει επιμεληθεί και συντάξει αρκετές εκδόσεις βασισμένες στη βουδιστική παράδοση Τεραβάδα. Διάσημος για τις συστηματικές και γλαφυρές μεταφράσεις των βουδιστικών γραφών Τεραβάδα, έχει πολλές σημαντικές δημοσιεύσεις στο ιστορικό του.